

Noeliň taryhy kökleri

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Noeliň taryhy kökleri NOELIŇ TARYHY KÖKLERI

Lord Raglan diýen alymyň "Dinleriň asly" ("The Origins of Religions") diýen kitaby Rim imperiýasy döwründe dini jemagatlaryň döp-dessurlary barada gymmatly maglumatlary berýär. Kitapda şeýle diýilýär:

"Iňňän gadymy döwürlerde ýaş ýetginjegi hudaýlara gurban etmek we ediljek gurbany bir ýyllap aýratyn saklap onuň her bir islegini berjaý etmek, ýylyň aýagyna-da ony gurbanlyk edip etini iýmek we ganyny içmek adaty dinden habary bolmadyk käbir taýpalarda bardy. Gurban edileniň etinden we ganyndan ekin meýdanlaryna sepeläp ýeriň bereketli boljagyna ynanýarlardy. Gurban edilmek üçin saýlanan kişiniň taýpanyň dini kethudasy bilen ylalaşyp, ýerine başga biriniň gurban edilmeginiň hem bolýan wagty bardy. Ýerine başga biri gurban edilen kişi bolsa ýene bir ýylyň dowamynda mukaddes hasaplanyp, her bir islegi ýerine ýetirilýärdi. Netijede dowamly mukaddes saýylan we her islegi berjaý edilen şahsyýetler döräpdir. Bu "mukaddes" kişilere taýpalary tarapyndan "patyşa" ýa-da "diri hudaý" hökmünde garalyp başlanypdyr. Şeýdibem bu "mukaddes" kişileriň adamlyklarynyň, ýagny bedenleriniň aýry bir şahsyýet, hudaýlyklarynyň aýry bir şahsyýet bolandyklary baradaky ynanç döreýär. Hudaýyň bu adamlara aralaşyp, bedenlerine ýerleşendigi baradaky ynanç bu nadan taýpalaryň arasynda döräpdir. Belli bir wagtdan soňra ol taýpalaryň mukaddes hasap eden adamlaryna hudaý ýa-da "hudaýyň ogly" diýip çokunmaga başlaýarlar".

Gadymy döwürdäki butparazlarda ýa-da dürli milletlerde hudaýlaryň, ýarym hudaýlaryň we gahrymanlaryň legendar hekaýatlary mifologiýada aýdyň şöhlelenipdir. Olarda ilki dini döp bar, soňra bu däbi ornaşdyrmak üçin mifologik hekaýatlar

toslanyp tapylypdyr. Adamlar toslama hudaýlaryň ölmegi ýa-da direlmegi bilen özleriniň halas boljagyna ynanydyrlar.

Halas ediji hudaýa ynanan taýpalaryň iň bellemeli tarapy olar adamyň hudaý bilen birleşjegine, bitewileşjegine ynanyşlygynda we simwolik et ýmek, içgi içmek adatlarynyň barlygyndadyr. "Halas ediji hudaý" ynanjy soňra "Gün hudaýy" bilen birleşdirilýär. Her bir halas ediji hudaýyň gys paslynyň başynda dogulýandygyna ynanylýardy. Gysyň başy bolsa Grigorian kalendaryna görä 25-nji dekabrdyr. Hristianlar bolsa Isa pygamberi "Halas ediji hudaý" hökmünde kabul edip, bu gijäni başlangyç we "Noel gijesi" hökmünde her ýyl baýram edip bellemäge başladylar.

Edward Karpenter dürli dinleriň "Halasgär hudaý" baradaky hekaýatlaryň, meselem grekleriň Dionisi, rimlileriň Gerkulesi, persleriň Mitrasy, müsürlileriň Amon Rasy, Osirisi, Izisi, demirgazyk samileriň Baaly, assiriýalylaryň we wawilonlylaryň Tammuzy bilen Isa pygamber baradaky soň döredilen hekaýatlaryň birmeňzeşligine ünsi çekýär. Onuň aýtmagyna görä:

1. Bu agzalan hudaýlaryň hemmesi 25-nji dekaborda ýa-da şol güne golaý günlerde dogulýar;
  2. Hemmesi-de ärsiz zenandan dogulýar;
  3. Hemmesi-de gowakda ýa-da ýerasty köweklerde dogulýar;
  4. Hemmesi-de adamlar üçin dürli muşakgatlara döz gelýärler;
  5. Hemmesi-de "nurlandyryjy", "gowulaşdyryjy" we "şepagat ediji" atlaryny göteripdir.
  6. Hemmesi-de şer güýçler tarapyndan ýeňlişe uçraýar;
  7. Hemmesi-de dowzaha ýa-da arş togalagynyň beýleki tarapyna inipdirler;
  8. Hemmesi-de gaýtadan direlipdirler we adamlaryň jennete girmegine önbaşçylyk edýärler;
  9. Hemmesi-de adamlar bilen ýakyn gatnaşykda bolan keramatlylar hasaplanypdyrlar we çokundyryş dabarasy bilen jemagat kabul edýän dinleri berkarar edipdirler;
- Hemmesi-de gurbanlyk berilen iýmitleri iýip ýatlanypdyrlar.

(Maglumat üçin seret: Lord Raglan "The Origins of Religions").

Nýu-Ýork uniwersitetiniň taryh professory Waelanse Ferguson hem "hristiýan edim-gylymlarynyň, belli günleriniň butparaz edim-gylymlary we belli günleri bilen meňzeşligine, wagtynyň birligine" ünsi çekýär. Meselem Noeliň taryhy Eýranda we Rimde Gün hudaýy Mitranyň doglan günüdi. Bu belli gün iňňän gadymy döwürlerden bäri butparaz dünýäsinde möhüm baýramçylyk günleriň biridi.

Harputly Yshak Efendi "Diýa-ül Kulub"

Terjime eden: © Has TÜRKMEN. Taryhy makalalar